

ПРОБЛЕМА МІЖСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В даній статі викладено проблему міжособистісного спілкування людини в сучасному світі. Проблематика розглядається в контексті розвитку інформаційного суспільства та створення людиною віртуальної реальності. Зокрема акцентується увага на ролі безпосереднього міжособистісного спілкування в житті індивіда та на проблемі збереження сучасною людиною своєї особистісної ідентичності в умовах інформаційного суспільства.

Ключові слова: спілкування, інформаційне суспільство, особистість, віртуальна реальність, ідентифікація, індивід.

Людське спілкування, чи потрібне воно нам? Відповідь, напевно, буде однозначною – потрібне і навіть необхідне. Людина як істота культурна з моменту свого виникнення завжди прагнула до спілкування з іншими. Спілкування між собою для первісних людей було необхідним для того, щоб вижити в складних природних умовах. За допомогою комунікації між собою, вони могли організувати полювання, захист від зовнішніх ворогів, соціальний устрій в середині колективу тощо.

Так як людина за своєю природою істота колективна, спілкування з іншими було чи не найнеобхіднішою умовою її існування та виживання в природі. В первісних суспільствах одним з найсуворіших покарань для індивіда було вигнання з племені. Людина залишена поза колективом була приречена на загибель.

Спілкування в певному колективі було необхідним не лише для існування даної спільноти, але й для передачі досвіду наступним поколінням, що сприяло не лише кращому адаптуванню їх до природних умов, а й розвитку всієї культури взагалі та самої людини, як особистості. Комунікація давала можливість людині виживати біологічно та розвиватися культурно. Цей розвиток первісної людини призвів до того, що спілкування з членами колективу заради задоволення своїх природних потреб, вже не задовольняло

первісного індивіда. Він став прагнути зрозуміти самого себе та навколишній світ. Це стало причиною для виникнення перших релігійних вірувань у первісному колективі. Людина починає створювати тотем, який мав захищати, допомагати, а головне, пояснювати їй все те, що було не зрозумілим для неї. Саме через тотем, первісний індивід починає спілкуватися з природою та з самим собою. Цей тотемічний образ допомагав людині зрозуміти не лише все те, що відбувалося навколо неї: різноманітні природні явища, процеси – все те, що було не зрозумілим для первісного індивіда, а й саму себе. Саме з виникненням тотемізму пов'язане те, що первісна людина починає пояснювати для себе своє походження та існування, а також виникнення всього, що її оточувало. Створення тотему людською свідомістю було першим кроком первісної людини до усвідомлення самої себе, що відбувалося через ідентифікацію себе з власним тотемом.

Все вище сказане є свідченням того, що спілкування в людському житті відіграє надзвичайно важливу роль та сприяє її розвитку і самоусвідомленню. Особливу цінність для кожної людини, як унікальної та неповторної істоти, представляє безпосереднє спілкування з іншими особистостями. Адже при такій комунікації ми маємо можливість сприймати інформацію не лише вербальну, тобто тільки те, що нам говорять, але й невербальну – жести, міміку, погляд, інтонацію тощо. Це все дає можливість не лише по іншому оцінювати саму словесну інформацію, а й формувати певний образ співбесідника з яким ми спілкуємося безпосередньо. Саме при такому спілкуванні людина має можливість долучитися до іншого індивіда, проникнутися його емоціями та переживаннями. І саме через цю емоційність та співпереживання, яке ми можемо сприймати лише при безпосередньому діалозі з іншим, ми здатні глибше проникнутися та зрозуміти нашого співбесідника, а разом з тим і краще усвідомити самого себе.

В наш час, в епоху інформаційного суспільства, проблема безпосереднього міжособистісного спілкування набрала надзвичайного

значення в контексті збереження людиною своєї унікальності та ідентифікації себе як особистості.

Людська спільнота сьогодні переживає принципово новий рівень розвитку, основою якого постають теоретичні знання, доступ до інформаційних технологій та сама інформація, що перетворюються на найвищі соціальні цінності, визначають напрям майбутнього розвитку людства, уявляються орієнтирами трансформації соціальних взаємодій та взаємозв'язків. Зазначені умови породжують феномени інформаційного суспільства та віртуальної реальності.

Впровадження інформаційних технологій у суспільстві призводить до зменшення безпосереднього міжособистісного спілкування людей, яке досить активно замінюється sms-повідомленням, коротким електронним листом чи спілкуванням за допомогою чатів в інтернеті. На відміну від безпосереднього спілкування між людьми, комунікація за допомогою сучасних інформаційних технологій зумовлює створення певної людини-образу з якою ти спілкуєшся, тобто виникає симулякр спілкування. Спілкуючись з людиною в інтернеті, ми сприймаємо її через той образ чи фото, який бачимо на її аватарі, при чому, що це зображення не завжди відповідає самій людині. Навіть через це сприйняття образу з яким ми спілкуємося, людина як така перестає існувати для нас. Щоб показати певні емоції чи переживання нам вже не завжди потрібно це відчувати, ми можемо просто поставити певний "смайлик", який відповідає цьому і все. Це спрощення веде до зникнення необхідності взагалі щось відчувати чи переживати, адже будь-яка емоція може бути замінена уже існуючим шаблоном. Тому спілкування через сучасні інформаційні технології хоча і покращує комунікацію між індивідами проте це призводить до спрощення самої людини як особистості. Вона починає втрачати ті свої якості, які відрізняють її від істоти тільки біологічної та природної.

Цілком очевидно, що людський індивід, який вважає себе чимось на зразок обчислювальної системи, не вельми придатний до повноцінного

міжособистісного спілкування. Ще далі відстоїть від творчої атмосфери людського спілкування той, хто інших людей, далеких і ближніх, здатний розглядати лише як об'єкти, крізь призму їхніх часткових функцій і завдань. Справжній людський сенс спілкування розкривається тоді, коли партнер, опонент, співбесідник постає перед нами як істота-суб'єкт, що її неможливо звести до будь-якої заготовленої заздалегідь схеми, – істота принципово нескінченна, не завершена, здатна в будь-яку мить повернутися до нас якимись новими, несподіваними своїми гранями.

Зважаючи на всі проблеми сучасної людини, перед нею постає проблема збереження власної ідентичності в ситуації глобальної інформатизації суспільства. В цій ситуації людина повинна звернутися до особистісного, до тих засад її буття, через які вибудовується уся система світосприйняття та світорозуміння особистості. Сучасна ситуація показує, що в період тотальної переоцінки цінностей, симуляції тощо, необхідним є звернення до тих феноменів, що дозволять сучасній людині почуватися безпечно та комфортно на будь-якому рівні суспільного життя.

Сучасне інформаційне суспільство створює для пересічної людини ситуацію невпевненості та безсилля, нестабільності та непередбачуваності, розгубленості та відчаю, сховатися від якого чи хоча б тимчасово перепочити можна у сфері повсякденності, у світі звичних загальновідомих ситуацій та станів, де все відбувається тут і зараз, де панує власна логіка, а зв'язки та закони є впорядкованими та зрозумілими.

Глобальна мережа інтернет породжує феномен існування людини у віртуальному просторі, де все і вся переходить у віртуальний стан, створюючи принципово новий тип символічного існування людини, соціуму, культури, нове середовище проживання та існування людини. Все це сприяє зміні не лише життя людини, а й самої людини як індивіда, оскільки поступово зникають просторові та часові розмежування, стираються міждержавні кордони, пропагуються нові цінності, моделі поведінки та світоглядні стереотипи. Перебуваючи та спілкуючись у віртуальному

просторі людина починає втрачати статус соціокультурної особистості оскільки повністю приймає ті правила, які диктує їй віртуальна реальність, де відсутні розрізнення таких понять як добра та зла, гріха та спокути, прекрасного та потворного. Віртуальний простір немає поділу на сферу свого та чужого, не враховує ні державної, ні етнічної, ні статевої приналежності, які можуть змінюватися за бажанням користувача. Перебуваючи у цьому просторі людина перестає задумуватися над своєю тілесністю, буттєвістю, всі ці поняття стають неважливими при спілкуванні через технічні засоби.

В процесі спілкування у віртуальному просторі змінюється сама сутність та механізм смислоутворення, яке тепер не потребує вербальної комунікації, фіксації уваги на жестах та рухах співрозмовника, не враховує ні тембру, ні ритму, ні наголосу, відкидає зоровий контакт, завдяки чому текстуальна форма комунікації дозволяє виявити архетипічні форми людського спілкування.

У безпосередньому спілкуванні з індивідом наш партнер здатний до раптового “вибуху” власної суб’єктивності, засвідчуючи нам свої розуміння, любов, співчуття або ненависть чи презирство. Оскільки саме в повноцінному спілкуванні людина постає як суб’єкт, тут завжди присутній елемент ризику, завжди актуальною лишається проблема вибору, морального самовизначення партнерів один щодо одного. Саме в цьому моменті і проявляється справжнє спілкування, а разом з тим постають і його моральні проблеми, проблеми обов’язку й відповідальності, совісті й сорому, ворожості й любові. Різноманітний світ людських відносин виступає сферою безпосередньої реалізації моральності насамперед у тому своєму аспекті, в якому він розкривається як спілкування, тобто як міжсуб’єктна взаємодія між людьми. Безпосереднє міжособистісне спілкування, таким чином, і виявляється справжньою цариною людської моральності.

Інформаційне суспільство загострює для сучасної людини також проблему її самотності та відчуження. Розвиток інформаційних технологій вносить дискомфорт у буття людини, одним із яких є для індивіда

необхідність бути вплетеним у різноманітні соціальні підструктури, що вимагають від нього зміни власного стилю поведінки, форми спілкування та пристосування до “загальноприйнятих” у соціальній групі чи сфері життєдіяльності стандартів, до зміни соціальної ролі тощо. На ці процеси накладаються високі темпи сучасного життя в усіх сферах життєдіяльності людей, тому місце глибинних духовно-емоційних стосунків посідають функціонально-рольові, які стають для особи певним психологічним захистом від чуттєво-емоційного перенавантаження. Так підвищується раціонально-доцільне спілкування на шкоду глибинно-емоційному. В сучасну епоху в комунікативній сфері раціоналізований обмін інформацією став панівним, тоді як емоційна взаємодія відтіснена на другий план. Рольове спілкування, мобілізуючи увагу та волю на нав’язуванні широких міжособистісних контактів та на розв’язання ділових проблем, водночас позбавляє особистість спілкування моральної та духовно-душевної глибини, які є основою власної самототожності кожної особи.

Жодна віртуальна реальність не зможе замінити людині повсякденність. Різноманітні моделі повсякденного життя індивіда доповнюють одна одну, вступають у суперечність, утворюють єдність життєвого світу як сукупності всього можливого досвіду людини. Саме в повсякденності людина здійснює духовно-матеріальний, соціально-реальний процес обміну досвідом та діяльністю, уміннями та навичками. Лише у повсякденному спілкуванні людини відбуваються як раціональні так і ірраціональні взаємовпливи між індивідами, формується взаєморозуміння та специфічний природний, органічний зв’язок.